

Nr 01/2018

En utvecklande höst

Ett halvår har gått sedan senaste Hornborganytt gavs ut och arbetet på Fågeludden har under hösten inneburit både stora och små förändringar. De egna korna är nu borta, vi rustar för en förrådsrensningssauktion och förnyelseprojektet går in i slutskedet i och med att ombyggnationen av informationscentralen Trandansen avslutas.

Vi passar också på att tacka Sofie Bernhardsson för engagemanget under den gångna säsongen och hälsar Sofie Stålhand åter välkommen i tjänst som naturumförestandare efter föräldraledigheten. Café Doppingen har smygstartat men naturum öppnar först den 18 mars. Då blir det bl.a. boksläpp med Torbjörn Skogedal och nya utställningar. Se hela årets fullspäckade program som vi skickat med!

Café Doppingen

Under hösten och vintern kom en strid ström av gäster för att smaka caféets lunchbuffé och en hel del passade även på att äta julbord under december månad. I januari tog personalen en välförtjänt vila för att sedan slå upp portarna igen i februari.

- Höjdpunkter detta år är att vi numer syns både på Instagram och vår nya hemsida www.doppingen.se, frukost- och lunchbufféer alla öppna dagar och tårt- och kakbuffé sista torsdagen varje månad berättar platschef Patrik Wennerdahl.

I samband med semmeldagen bjöds det 4 sorters semlor; vanlig, vanilj, glutenfri och wiener.

Lokal kultur lyfts i Doppingen

I år höjer vi mysfaktorn genom att lansera Galleri Doppingen. Mellan februari och oktober ges främst lokala fotografer och konstnärer chans att ställa ut sina verk på Doppingen.

- Vi kommer att ha en ny utställning varje månad, hälften av kvinnor och hälften av män. Är du sugen på att medverka, hör av dig till mig! säger Mathilda Freij, naturvägledare på naturum Hornborgasjön.

I samband med utställningarna visas också nya bildspel i hörsalen. Förutom bildspel erbjuder hörsalen en unik möjlighet, inte bara för naturums verksamhet, utan också för föreningar, företag och andra grupper. Info om bokningar och kontakt finns på vår webb www.hornborga.com.

Förnyelseprojektet

Under hösten 2017 gick förnyelseprojektet in i sista fasen då Informationscentralen Trandansen kompletterades med en toalettbyggnad intill parkeringen vid entrén. Den är helt tillgänglighetsanpassad och det finns möjlighet att tömma latrin. Även informationsbyggnaden har fått en sista touch under vintern då toaletter och soprum har tagits bort och gett plats åt personalrum, omklädningsrum och personaltoalett. 2015 fick centralen en ny utställning och med de sista ändringarna och tilläggen hoppas vi nu att samtliga byggnader står rustade att möta det ökade besöksstrycket vid sjön.

Trandans 2018

I och med ombyggnationen ställdes årets örn dagar, som brukar ligga i januari, in. Trots detta utfodrades det med viltkött som vanligt och örnarna märkte nog inte så mycket av det pågående projektet. Till säsongsöppningen den 17 mars ska allt stå klart och Informationscentralen Trandansen slår upp dörrarna med aktiviteter som tranguidning och tranquiz. Även i år blir det Tranfestival och i dagarna nio samsas naturskola, fågelföreningar, lokal mat och en massa annat i extrauppförda tält. Föreläsningarna hålls i år i Doppingens hörsal på Fågeludden och det är flera exkursioner runt sjön. Fullständig info på www.visithornborgasjon.se. Informationscentralen håller öppet dagligen till 15 april.

Parkeringsavgiften höjs

Parkeringsavgiften, vid Trandansen, har sedan starten 1994 legat på 20 kr för dagsbesökare och 100 kr för övernattande husbilar. Dessa pengar samlas in för att bekosta allt korn som sprids till tranorna på markerna intill. Både mängden korn och kostnaderna har ökat under åren och vi ser nu behov att justera parkeringsavgifterna. I vår kostar det därför 30 kr för personbilar respektive 130 kr att parkera för husbilar. Nivån för husbilar har beslutats efter att ha jämförts med ställplatser för husbilar i närområdet med liknande service. Årets

gratisparkering erhålls genom att klippa ur talongen längre ner i nyhetsbrevet och lägga i vindrutan.

Avgift husbilar vid Fågeludden

Antalet husbilturister vid Fågeludden nattetid ökade nästan lavinartat under förra transsäsongen, som ett resultat av att Doppingen invigdes. Ökade gjorde även kostnaderna för underhållet av framförallt de dygnet runt öppna toaletterna som besökarna använde i samband med övernattningarna. I och med att vi nu reglerar avgiften vid Trandansen så inför vi även en avgift vid Fågeludden. Det gäller enbart för husbilar och under hela säsongen. Det kommer då kosta 130 kr att parkera för husbil. Detta betalas med swish eller på naturum. Den här förändringen kommer utvärderas i slutet av året.

Förvaltning

Vänekorna till Nordens Ark

Efter många år i statens trogna tjänst har den besättning med Vänekor som Länsstyrelsen varit ansvariga för nu sålts till Nordens Ark i Bohuslän. Flytten gick smidigt och djuren fann sig snabbt till rätta och trivs bra i sin nya miljö. För den om vill besöka dem finns info på hemsidan www.nordensark.se. De marker som de betade kommer fortsätta att betas av djur från gårdar i närområdet.

Vi tackar vänekorna för lång och trogen tjänst. Foto: Kent-Ove Hvass.

Miljöövervakning

För att studera förändringarna i sjön har Länsstyrelsen och Naturvårdsverket ett övervakningsprogram. I detta ingår övervakning av vattenkvalitet, vattennivåer, fiskfauna, vegetation och fågelliv. Hornborgasjöns fältstation samlar data över fågellivet. Övriga delar ansvarar Länsstyrelsen över. Provfisket, som utförs av vattenvårdsavdelningen, sker numer vartannat år. Årets resultat visar inte på några större förändringar de senaste åren utan mört och abborre dominerar antalsmässigt medan sutaren dominerar viktmsässigt. Däremot har antalet signalkräfter ökat i Flian. Fullständig rapport går att finna på vår webb.

Strandängar

En stor del av det arbete som görs inom reservatet är skötsel av sjöns strandängar. Totalt utgör dessa ca 700 ha av reservatets ca 4100 ha. Skötseln av dem är viktigast för häckande vadarfåglar men även simfåglar. Totalt har 300 ha strandängar slåtrats och 370 ha har betats under 2017. Mer än hälften av strandängarna betas av djurhållare kring sjön, vilket är mycket positivt. Länsstyrelsens personal slåtrade själva 95 ha under hösten. Därefter slog personalen starrgräs på ytterligare 25 ha. Under sommaren och hösten var sjöns vattennivåer låga, varför slåtern gick bra. Under vintern 2017/18 har prioriteringen varit slyröjningar på strandängarna och häckningsöar ute i sjön då dessa lätt växer igen. Flera av häckningsöarna är konstgjorda, för att erbjuda levnadsmiljöer åt häckande fåglar.

Enkelbeckasin är en av de vadare som gynnas av strandängarnas slåtter. Foto: Kent-Ove Hvass

Kulturlandskapet

Utöver strandängar ingår även torrare marker som sköts med bete eller slåtter. Främst ingår här trädklädda betesmarker som är en del av vårt kulturlandskap. I dessa miljöer är det inte främst fåglar man vill gynna utan arter som är gynnade av det gamla kulturlandskapet såsom blommor, insekter, svampar och lavar på gamla träd. Totalt har ca 175 ha betats och ca 25 ha slåtrats inom reservatet. Slåtern bedrivs främst på gamla åkrar som man vill laka ur på näringsämnen för att gynna blommande växter på sikt. Här har vi också återhamlat ca 50 lövträd under september. Hamling eller lövtäkt var förr ett sätt att dryga ut fodret till djuren, men idag bidrar det framförallt till att förlänga åldern på träden och gynna den biologiska mångfalden. Det skapas förutsättningar att bilda håliga träd, som sedan nyttjas av t.ex. fåglar och fladdermöss. Det finns ganska mycket träd men gamla träd är en bristvara i vårt landskap.

Friluftslivet

För att tillgängliggöra och kanalisera besökare till sjön finns åtta besöksplatser utmed sjön, varav Fågeludden och Trandansen är de mest välkända och besökta. I anslutning till dessa förvaltas och sköts vägar, parkerings-

Platskontoret: 010-224 55 79 naturum Hornborgasjön: 010-224 50 10 Webbplats: www.hornborga.com

Ansvarig utgivare: Jörel Holmberg, jorel.holmberg@lansstyrelsen.se Text: Mathilda Freij, Susanna Hall Karlsson, Kristian Kroon och Peder Hedberg Fält och Sofie Stålhånd. Hornborganytt ges ut av Länsstyrelsen Västra Götalands län

platser, informationstavlor, vandringsleder, skyltar, fågeltorn, sittplatser och ibland även gömslen, sopkärl, grillplatser samt toaletter. Under kommande år kommer tornet vid utloppet att byggas om och en ny toalett uppföras vid samma plats.

Arbetsgruppen mot viltskador

Vårens intåg närmar sig och i och med det anländer stora flockar tranor, sångsvanar och grågäss till sjön och dess omgivning. Det blir, likt tidigare år, med största sannolikhet en utmaning att freda grödor och hålla skadorna på en så låg nivå som möjligt. Länsstyrelsen Hornborgasjön hoppas på ett fortsatt mycket gott samarbete mellan Länsstyrelse, lantbrukare och jägare under 2018 i denna fråga.

Vildsvinen fortsätter att öka runtomkring sjön, här krävs det att jakträttsinnehavare arbetar tillsammans för att förvalta stammen på ett bra sätt. En god förvaltning tar tid och kräver god kunskap om viltet. Den 26:e april kl 18.00 kommer en representant från Jägareförbundet till Doppingens hörsal på Fågeludden för att informera om just vildsvinsjakt. Välkomna!

Vildsvinsfamilj på framfart. Foto Kent-Ove Hvass.

Vildsvin och tranmatning, hur går det ihop?

Hittills har vildsvinen inte utnyttjat den spannmål som sprids ut vid Trandansen. Vi på Länsstyrelsen Hornborgasjön är medvetna om att vildsvin kan komma att söka sig till Trandansen, samt de problem som detta kan föra med sig. Vi har denna fråga under noggrann bevakning och vi har en handlingsplan om problem skulle uppstå. Har ni några frågor angående arbetet för att förbygga viltskador?

Kontakta gärna Kristian Kroon vid Länsstyrelsen Hornborgasjön på telefon 010 224 51 38.

Gårdsauktion 9 mars

Då Länsstyrelsen slutar med djur i egen regi behövs en del utrustning säljas. Bl.a. kommer att finnas ladugårdsinredning, djurkärra, balplastare. Vi passar även på att sälja annat material samt förnya fordonsparken. Detta ska inte tolkas som en nedskärning av verksamheten, tvärtom är detta en satsning inför framtiden!

Besök gärna www.farmauktioner.se för att se vad som kommer gå under klubban. Utropen startar kl. 10:00.

Möte om utvärderingarna av restaureringen

Den 15 januari höll Naturvårdsverket ett möte där de forskningsrapporter som utvärderat restaureringen av Hornborgasjön presenterades i Ceasarstugan. De tre rapporterna har fokus på tre olika delar; naturvärden, turism respektive lantbruk. Medverkade gjorde bland andra Björn Risinger, generaldirektör på Naturvårdsverket och Sven Swedberg, naturvårdsdirektör från Länsstyrelsen som svarade på frågor. Både Länsstyrelsen och Naturvårdsverket tog med sig en del frågor hem. Information och återkoppling på obesvarade frågor kommer att kommuniceras.

Hornborgasjöns fältstation

Det gångna året blev mycket bra för Hornborgasjöns fältstation! Antal ringmärkta individer stannade på 4 154 fåglar, vilket gör det till det bästa ringmärkaråret under 2000-talet. Totalt märktes 81 arter, vilket är det näst högsta någonsin, och med två nya märkarter för Hornborgasjön; vaktel och mosnäppa. Nytt för i år är också den nya märkplatsen vid Järnbron vid Hornborgaån som gett så pass lyckade resultat att den ska användas även under 2018. För att berätta om året som gått och visa de projekt de genomfört under året bjöd fältstationen återigen in till det årliga Hornborgaseminarieret den 25 februari.

En rörsångare ringmärktes vid sjön och bara 13 dagar senare fångades den av ringmärkare i Belgien, en resa på nästan 100 mil. Foto: Lotta Berg

Hornborgasjöns korsord 2018

Om någon stör en är det bra att vara ...

FÄRDAS PÅ VATTEN		SÄTTE IGÅNG	FINNS I ÖSTERSJÖN	ETT TRÄD FRISJUNGEN KAN BYGGA SIG I	FREDSGRAMMERAT	BESLUTSAM	BESTÅR ETT FLÅTÅBERG TILL VISS DEL AV	KRÅLDJUR	EN VATTEN... ÄR EN GRAGAKE	
								FY	MÅREYLAND	
HÄR FINNS OTTENBY FÅGELSTATION OCH YTTERLIGARE ETT NATURUM					VÄG OCH FÅGLAR MAT					
GRUD	VÄRME					MITT-PUNKT		KYRKLIGA TRÅNGT AV VÄGEN		
TAPPAS AV BARN			JOSEFS FRU KAN STYRKAND-ÅNGAR SIG			SH DYKAND MED SLANGE WINE-HOUSE			TRIVS PÅ MYRKAR KRUK-VÄXT	
FÖR CIRKA 15 000 ÅR SEDAN VAR HORN-BORGA-SJÖN EN DEL AV ETT SÄVAN				KAN MAN FRA SAKER MED	ETT FLÅTÅBERG SOM ÄR 324 METER HÖGT	EN BÄRDÖ? NÄMNDEN		PANAMA	DRAB-SADES SVARA AV ÅR 1545	
										KAN BLODET I ÄDROR
PÅ KNINE-KULLE FINNS FLERA MAKERADE VAND-KINGD...						BRÖD UT-MÄRKT		JOULE BAK-VERK		FLYGER... ANVÄNDE EN SVAN
ETT FÅGELLIV	ETT HEL-SÖN MED MODER	HÅN STANNAR KANSKE FRUBEN			GÖR HÖRNING DOKU-MENT			140 ... KÖRN SPRESS UT VID TRAH-DANSEN PÅ VÄGEN	GÄSSEN ÄTER ÅRS-SKOTT AV ...	
VAR GIFT MED TOR			BIRDER ... DE SVÄRDES I VÄRH-HENG KLOSTER-KYRKA	SÄDNA ÄR MUSSLOR			EN STAT SOM SVNS MED GAS	TAPPAT FJÄD-KARNÄ	FLITIGA KAN SIG MAT AT DYNG-FUSSA	
HÄR SIN EGEN SKÅL			KRYA	SKAKEN						GREPPA JAKT-REDSKAP
						SVNS MED FLORA				REDSUM KLEIN, FÖR-FATTARE
STANPAT SOM EN INSEKT?						RINK-KANT			EN DEL AV FOLLS-STENS-ÅSAR	BAR
HÄR SKYDD MOT SMITTA					HÄR LÅNG HALS OCH GULSVART HÅBB				ERFAREN	SKAPADE OCH MÄNNEN AV
NATURUM HORN-BORGA-SJÖN LIGGER VID FÅGEL...						PACK-NING			KAN MAN SE TIDEN FÅGEL FART	MYCKET STORT ANTAL
BONDCONNERY						JOBBSK MED TEXT OCH BILD				SKÄGG-TÖMB-FISK
						HALT				MIDJA
								EN DEL AV LADU-SVALANS SIG		

Konst: Fröken Uggla Illustration: Nils Forsberg

Skicka eller lämna in ditt korsord senast 30/9 2018 och delta i tävlingen om fina priser! Vår adress är: naturum Hornborgasjön, 521 98 Broddetorp. Våra öppettider finns på www.hornborga.com

Namn: _____
 Telefon eller e-post: _____

naturum
 Hornborgasjön
 Tel: 010-224 50 10 • www.hornborga.com
naturum.hornborgasjon@lansstyrelsen.se